

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2016/07/gyertyanfy-andras-kiegeszito-tematikai-egysegek-a-19-es-a-20-szazadról-a-hatosztalyos-gimnaziumban-07-01-07/>

Gyertyánfy András

Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

Az új kerettanterv kötelezővé tette a történelem egyciklusú tanítását a hatosztályos gimnáziumban. A szerző véleménye szerint ez különösen hátrányos a 19. és a 20. század tanítása szempontjából. Rámutat arra, hogy a kerettanterv kis óraszámában lehetővé teszi erre az időszakra vonatkozó tematikai egységek beiktatását a helyi tantervbe. Az írás tartalmaz egy beiktatható szövegváltozatot, a hozzá tartozó tankönyvi szövegekkel és a Magyarország története című televíziós sorozat egységeivel.

„Ugyanazokkal a narratívákkal, szövegekkel többször találkozsanak, legyen alkalmuk a motívumok, a közös sémák kiszűrésére, megragadására [...] A fontosabb szövegekhez – hogy azok ismerőssé váljanak, rögzüljenek – sokszor vissza kell térni, különböző életkorú tanulókkal ugyanazoknak a szövegeknek más-más mélységeiben rejlő üzenetét lehet felszínre hozni.” (Csapó Benő)¹

Melyek (voltak) a kétciklusú tanítás előnyei?

Néhány évvel ezelőttig a hatosztályos gimnáziumi történelemtanárok egy része (velem együtt) az általános iskolai anyagot tanította a 7–8. osztályban, a gimnáziumi anyagot pedig a 9. osztálytól kezdte el (jómagam már a 8. osztály félévétől). Az utóbbira persze így kevesebb idő jutott, cserébe a következő előnyök mutatkoztak:

1. A 19–20. század van leginkább jelen a tanulók életében családi történetek, közéleti viták és társadalmi problémák révén. Nyilvánvaló, hogy a 20. század jobban érdekli őket a legtöbb más témánál. Hasznos volt tehát, hogy 17–18 éves koruknál hamarabb tanultak róla. És talán az is, hogy nem egyszer, hanem az iskolai pályafutásuk alatt többször (lásd írásom mottóját).
2. A végigvitt általános iskolai anyag segített a tanulóknak megérteni a középiskolai anyagot. A tanítás során lehetővé vált az előretalálás a modern kori párhuzamokra, következményekre. Hasonlóan szolgált ez a magyar irodalom tanítását. Az ismeretek hálózat- illetve rendszerszerű rögzülését a szakemberek kulcsfontosságúnak tartják.²
3. Az időben későbbi kezdés (a tananyagot érettebben befogadó gyermekszemélyiség és a gimnáziumi anyag kezdésének idejére már kialakult tanár-diák együttműködés) nagyobb hatékonyságot biztosított a középiskolai anyag átadásának már a kezdeti szakaszában is.
4. A tanulók nem kényszerültek arra, hogy a hatosztályos rendszerbe kerülve történelmi tanulmányaik „szakadását” érzékeljék, az 5–6. osztályban megkezdett folyamat félbemaradását. Majd pedig azt, hogy négy-öt esztendő át, 5-től a 8–9. osztályig az

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

ókorral és a középkorral foglalkoznak. 5. Életkori sajátosságaiknak jobban megfeleltek az általános iskolai tankönyvek, mint a középiskolaiak.

Tény, hogy sok hatosztályos gimnáziumban tanító kollégám korábban is az egyciklusú tanterv híve volt. Alighanem azért, mert a nagyobb időkeretből származó előnyöket fontosabbnak tartották a fent kifejtetteknél. Az új tanterv „társadalmi vitája” idején mi azt kértük – több tucatnyi aláíró –, hogy az általános iskolai anyag tanításának lehetősége alternatívaként megmaradjon. Ez nem teljesült.

Hol vannak az új kerettanterv súlypontjai?

Kötelezővé tették az egyciklusú hatosztályos tantervet, mely részben kiegyenlíthette volna a fenti előnyök elmaradását, ha a 19–20. század nagyobb órakeretét kapott volna benne. Az egész tantervi (majd az érettségi) reform egyik fő célkitűzése volt az utóbbi két évszázad súlyának növelése,³ amely azonban éppen a hatosztályos tantervben nem érvényesült. Az egyes tematikai egységekhez rendelt itteni óraszámok ugyanis a négyosztályos tantervhez képest a kora újkorig kb. kétszeresek, a 19. századnál kb. másfélszeresek, a 20. századnál pedig azzal megegyezők. A hat- (és nyolcosztályos) gimnáziumok tanulói ezért nem csupán egyszer és később, hanem a 8 + 4 évfolyamos rend szerint tanuló társaikhoz képest több mint százal kevesebb tanórán tanulják az utóbbi két évszázad történetét.

A hatosztályos kerettanterv szerzője szerint „a lineáris tananyag-elrendezés több teret enged a kompetenciafejlesztésnek, ugyanakkor a tananyag mélyebb feldolgozását is lehetővé teszi. Ugyan az egyes korok csak egy alkalommal kerülnek terítékre, de a részletesebb tárgyalás és az előtérbe kerülő forrásközpontú feldolgozás alaposabb tananyag-elajátítást tesz lehetővé”.⁴

Az egyciklusú elrendezés egyik indoka eszerint az volt, hogy több idő jusson a kompetenciafejlesztésre. A szakirodalom tükrében ez az indoklás egyoldalúnak mondható. *Jerome Bruner* munkássága nyomán (*The Culture of Education*, 1996) a kutatók többsége ma már meghaladottnak tartja a komputer-szemléletet, mely a sokféle tartalom működni tudó információ-feldolgozási készségeket helyezi előtérbe, és ezért ismeretek átadása helyett inkább ezeket kívánja fejleszteni. Ez utóbbi nézet a '60-as–'70-es években terjedt el a világban és Magyarországon is. Az irányzat betetőzésének, magas szintű szintézisének Nagy József *XXI. század és nevelés* című (2000-ben kiadott) nagyszabású összefoglalója tekinthető.⁵ A kibernetikai szemlélet az oktatáselméletre és a pedagógiai gyakorlatra is hatott (és úgy látszik, ma is erősen hat tanügyi dokumentumainkra és előírásainkra). A kutatók többsége azonban ma úgy véli, hogy a készségek nem tartalomfüggetlenek, hanem – különösen a humán szférában – az ismeretekkel együtt, az utóbbiakkal szoros összefüggésben képezik a tudás részét. „(M)inden képességünk tudásrendszerek által meghatározott, tudásrendszerekhez kötődik, ezért alapvetően az adott kontextusban működik csak. [...] (N)incs általános verselemző képességünk. Képesek vagyunk viszont olyan verset elemezni, amely esetében viszonylag jól ismerjük a költőt, valami megragad bennünket a versben, gondolatokat ébreszt bennünk témájával, hangulatával, képeivel. Vagyis ismét bizonyos tudásrészterületek kapcsolódnak be. Egy másik vers esetében más ilyen területek aktiválódnak”.⁶ Ennek nem mond ellent, hogy „működésbe lépnek olyan tudásterületek is, amelyek a feladat természetével általánosan függenek össze. Létezik általános tudásom a verselemzésről, ismerek „szokásos eljárásokat”, tudom, mit „érdemes” keresni a versben, korábbi verselemzésekre emlékezem, s azokat mintaként használhatom. Ezek is tudásterületek, azonban egy speciális témára, a verselemzés „technikájára” vonatkoznak”.⁷ A

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

történelemtanításból vett példával élve: az Árpád-kori törvények tanulmányozása kialakít ugyan általános tudást is arról, milyen szempontok szerint kell elemezni egy forrást (különösen egy törvényt). Ez a tudás azonban csak egy – önmagában elégtelen – építőelem akkor, amikor az 1949-es alkotmányt kell értelmezni. Ez utóbbihoz az adott kor ismeretére van szükség. – Eszerint tehát nem helyes a kompetenciafejlesztéssel indokolni egy tanterv egyciklusosságát anélkül, hogy annak az ismeretekre gyakorolt hatását mérlegelnénk.

Ez utóbbival kapcsolatos a másik indoklás, amelyet a hatosztályos tanterv szerzője említ: a részletesebb tárgyalás és mélyebb feldolgozás lehetősége. Nota bene: az ókor, a középkor és a kora újkor részletesebb, mélyebb tárgyalásáról van szó. A tanterv készítőinek eszerint az a meggyőződése, hogy ez az, ami szükséges és hasznos – én ezzel nem értek egyet.

Hány tanóra szabad felhasználását engedi a kerettanterv?

Azok számára, akiket inkább meggyőznek a kétciklusú tanítás melletti érvek, valamiféle megoldást kínálhat a kerettantervi rendelet,⁸ mely megengedi, hogy az iskola helyi tantervébe szabadon választott témaköröket iktassunk a következő módokon:

1. A 2.§. (3). bekezdése szerint „az iskola a kerettanterveket (...) kiegészíti az iskola helyi sajátosságai alapján.” A kerettanterv a heti két órás tárgyak esetében 72 órából 65-öt vesz igénybe, így szabadon felhasználható 7 óra.⁹ Szokás mondani, hogy ez a 10% elmarad iskolai ünnepélyek és más tanórán kívüli programok miatt. Pedig ez így nem igaz. Helyes, ha a tanmenetbe annyi óra kerül, amennyi a tanév helyi rendjének tükrében ténylegesen megvalósítható. A helyi tanterv 72 óráját tehát csökkenteni kell az év elején kiszámolt értékre, mondjuk 65-re. Ezt azonban nyilván nem úgy kell érvényesíteni, hogy az egyik tematikai egységet elhagyjuk, hanem úgy, hogy mindegyik tematikai egység időkeretét arányosan csökkentjük.
2. A 2.§. (5). bekezdése szerint „az iskola a helyi tanterve elkészítése során a tantárgyi kerettantervek tematikai egységeiben meghatározott óraszámokat legfeljebb 10%-kal csökkentheti”. Ennek alkalmazásával – évi 72 óra esetén – évente további 6-7 óra szabadítható fel a helyi tantervben.¹⁰ Az alábbi táblázatok a szabadon felhasználható történelemórák számát tartalmazzák a hatosztályos gimnázium 7., 8. és 9. évfolyamain:

7. osztályos tematikai egységek	óraszámok		
	a kerettantervben	a helyi tantervben*	a tanmenetben**
Az ókori Kelet	18	16	14
Az ókori Hellász	21	19	17
Az ókori Róma	26	23	21
szabadon felhasználható	7	14	13
összesen:	72	72	65

8. osztályos tematikai egységek	óraszámok		
	a kerettantervben	a helyi tantervben*	a tanmenetben**
A középkor	27	24	22
Az Árpádok kora	18	16	14
A vegyesházi királyok kora	20	18	16
szabadon felhasználható	7	14	13
összesen:	72	72	65

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

9. osztályos tematikai egységek	óraszámok		
	a kerettantervben	a helyi tantervben*	a tanmenetben**
A kora újkor	23	21	19
Magyarország a kora újkorban	30	27	24
A felvilágosodás kora	12	11	10
szabadon felhasználható	7	13	12
összesen:	72	72	65

*A kerettantervi rendelet 2.§. (5).bek. alapján 10%-kal csökkentett szám.

** A helyi tanterv óraszámainak arányos csökkentése arra az estre, ha a tanév helyi rendje 65 óra tervezését engedi meg.

Ennek tükrében évente mintegy 13, három év alatt, a 7–9. évfolyamokon összesen közel 40 szabadon felhasználható óra mutatkozik (az ókori, a középkori és a kora újkori témakörök rovására). Ha egy iskola történelemtanári közössége akarja, ezeket jogszerűen fordíthatja a 19–20. század tanítására.

Fölmerül persze, hogyan lehet „egyszerre”, azaz ugyanabban a tanévben mondjuk ókori és 19. századi történelemmel foglalkozni. Erre az a válasz adható, hogy máskor is megtörténik, hogy a tananyagot projektek, modulok szakítják meg, de akár egy tanórán belül is szó esik az adott témához nem tartozó, például aktuális eseményekről. A 19–20. századdal foglalkozó tematikai egységeket pedig a tanéven belül lehet és érdemes is elválasztani a kerettanterven alapuló tematikai egységektől. Beiktathatóak például a tanév vagy a félévek elején vagy végén, ráhangolódásként vagy levezetésként. A legfontosabb kérdés azonban nyilván az, hogy mire elég ez a csekély óraszám?

Lehet-e röviden tárgyalni a történelmet?

40 órában nyilván nem lehet „pótolni” az általános iskola 7–8. osztályának 130 óráját. Aki ebbe a vállalkozásba fog, annak el kell fogadnia, hogy a cél néhány, a történelmet alapvetően meghatározó esemény és folyamat lényegének megismerése, és a velük kapcsolatos elsődleges benyomás kialakítása – nem pedig a mélyelemzés. Meggyőződésem, hogy ez a kevés is megteremti e kulcsfontosságú témákban a gondolkodás és a párbeszéd lehetőségét a tanár és a tanulói közösség között, mely folytatódhat a későbbi tanórákon vagy a tanórákon kívül, például a nemzeti ünnepek vagy aktuális események kapcsán. Lehetővé válik az ezekre való utalás a kerettantervi tematikai egységek tárgyalása során. Részben megvalósulhatnak a kétciklusú tanítás fent felsorolt előnyei.

„Csak azért lett ez hosszabb, mert nem volt időm rövidebbre fogni” – írta egy levelében Pascal.¹¹ A rövidítés nehéz feladat, nagy önfegyelmet és alázatot követel a történelemtanártól. Semmiképpen nem mehet az élményszerűség (ennek részeként a megértés) rovására, hiszen akkor felesleges időpocsékolássá válik. Nem lehet tehát fűnyíró elvű, hanem bátor válogatást igényel a lényeges – lényegtelen dimenzió mentén. Erre ma a kerettantervi témák tárgyalásakor is egyre nagyobb szükség van, hiszen a tanulók szókincsének és koncentrációs képességének hanyatlása miatt egyre kevesebb ismeret adható át élményszerűen.¹²

Nagyon sok múlik a tanítás módszerén is, amely nem lehet ugyanolyan, mint a kerettantervi témaköröknél. Időt lehet megtakarítani olyan képek, ábrák vagy térképek szemléltetésével, amelyek kifejezik egy-egy jelenség lényegét. (A filmrészletekről írássom

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

végén szólok.) Fel lehet dolgoztatni az anyagot tanulói portfólió formájában, ami egyben a számonkérés eszköze is lehet. A „kényszerű” módszertani kísérletezés ösztönözheti a tanárt az újításra, a megszokottból való kilépésre. Tétje mindenestre nem akkora, mint a kerettantervi témaköröknél, hiszen az anyag majd még alapos elemzés tárgya lesz a későbbi években.

Javaslat a helyi tantervbe illesztendő tematikai egységekre

Az említett cél, azaz a 19–20. század egyes eseményeinek és folyamatainak felvillantása kb. 40 órában, természetesen sokféleképpen megközelíthető. Az alábbi egy út ezek közül. A következő 6 tematikai egység a 7–8. évfolyamos általános iskolai anyag (illetve, némi lemaradással számolva, a 6-os anyag vége) legfontosabb részeit dolgozza fel. Közülük évente kettő illeszthető a helyi tantervbe a következő módon:

Évfolyam	Tematikai egység	Óraszám
7.	Magyarország a XVIII. századtól 1849-ig	6–7
	Az önkényuralom és a dualizmus kora	6–7
8.	Az első világháború és következményei	6–7
	A forradalmak és a Horthy-korszak	6–7
9.	A második világháború	6–7
	Magyarország a hidegháború korában	6–7
	összesen:	36–42

A tematikai egységek tartalma a következő:

Tematikai egység	Magyarország a XVIII. századtól 1849-ig	Órakeret 6–7 óra
Témák		
Magyarország a XVIII. században A reformkor Az 1848-as forradalom Az 1848-49-es szabadságharc		
Tartalmi kulcsfogalmak	birodalom, önállóság, nemzetiség, közteherviselés, egyenlőség, társadalom, forradalom, hatalmi ága, országgyűlés, törvény, felelős kormány, bíróságok, területi autonómia, alkotmány, államfő, király, köztársasági elnök, kormányzó, kormányfő, miniszterelnök	
Fogalmak, adatok	úrbéri rendelet, jobbágyi terhek, reformkor, haladók, reformerek, maradiak, konzervatívok, örökváltság, hitel, nemesek, papok, polgárok, jobbágyok, országgyűlés, alsótábla, felsőtábla, megyegyűlés, nyelvújítás, áprilisi törvények, szentesítés, rendi előjogok, jobbágyfelszabadítás, képviselőház, népképviselő, kormányzó-elnök Mária Terézia, Széchenyi István, Kazinczy Ferenc, Erkel Ferenc, Kőrösi Csoma Sándor, Reguly Antal, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál, Batthyány Lajos, Jellačić, Windisch-Grätz, Görgei Artúr, Ferenc József, Bem József, Szemere Bertalan, Haynau Habsburg Birodalom, Bécs, örökös tartományok, Erdély, Horvátország, Határőrvidék, Temesi Bánság, Pest, Buda, Pákozd, Kápolna, Olmütz, tavaszi hadjárat, Debrecen, Világos, Temesvár, Arad	

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

	1686, 1711, 1740–1780, 1830–1848, 1844, 1848. március 15., április 11., szeptember vége, 1849. február vége, április, április 14., nyár, augusztus 13., október 6.
--	--

<i>Tematikai egység</i>	<i>Az önkényuralom és a dualizmus kora</i>	<i>Órakeret 6–7 óra</i>
Témák		
Önkényuralom és kiegyezés A gazdaság föllendülése. Budapest, a világváros A társadalom Az oktatás. A nemzetiségek és a zsidóság		
Tartalmi kulcsfogalmak	önkényuralom, passzív ellenállás, GDP/fő, társadalmi réteg, polgár, tankötelezettség, alapfokú oktatás, középfokú oktatás, felsőfokú oktatás, nemzetiség, magyarosodás, magyarosítás, autonómia	
Fogalmak, adatok	kiegyezés, közös ügyek, dualizmus, millennium, hagyományos és polgári társadalmi rétegek, nagybirtokos, úri középosztály, birtokos paraszt, szegényparaszt, nagypolgár, polgári középosztály, kispolgár, munkás, dzsentri, cseléd, napszámos, analfabéta, segédmunkás, szakmunkás, földosztás, kivándorlás, zsidók Alexander Bach, Deák Ferenc, Andrássy Gyula, Erzsébet királyné, Baross Gábor, Eötvös József Citadella, Osztrák-Magyar-Monarchia, Osztrák Császárság, Magyar Királyság Budapest, Kolozsvár, Pozsony, Debrecen 1849–1867, 1850-es évek, 1867, 1867–1918, 1873	

<i>Tematikai egység</i>	<i>Az első világháború és következményei</i>	<i>Órakeret 6–7 óra</i>
Témák		
Az ipari fejlődés és következményei a XIX. században Az első világháború és a versailles-i békerendszer Diktatúrák a két világháború között		
Tartalmi kulcsfogalmak	gyarmatosítás, forradalom, szövetségi rendszerek, világháború, fegyverszünet, békeszerződés, párt, baloldal, jobboldal, szélsőséges, mérsékelt, diktatúra, emberi jogok, propaganda, terror	
Fogalmak, adatok	ipari forradalom, gőzgép, munkás, gyár, antant, központi hatalmak, villámháború, állóháború, front, háttérország, jegyrendszer, jóvátétel, versailles-i békerendszer, Párizs környéki békék, kommunista, fasiszta, nemzetiszocialista / náci, egypártrendszer, államosítás, tervgazdálkodás, személyi kultusz, koncepciók per, GULAG, parlamentáris út, kancellár, revízió, fajelmélet, koncentrációs tábor James Watt, Lenin, Sztálin, Hitler Anglia, Franciaország, Németország és gyarmataik, Török Birodalom, Oroszország, Balkán, Szarajevó, USA, Románia, Olaszország, Csehszlovákia, SzHSz Királyság, Lengyelország, Szovjetunió, Ukrajna	

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

1769, 1914 nyara, 1914–1918, 1917, 1917 eleje és ősze, 1933

<i>Tematikai egység</i>	<i>A forradalmak és a Horthy-korszak</i>	<i>Órakeret 6–7 óra</i>
Témák		
A forradalmak időszaka (1918–1920) A trianoni béke Gazdaság, oktatás, társadalom A politikai rendszer. A zsidókérdés		
Tartalmi kulcsfogalmak	függetlenség, köztársaság, demokrácia, diktatúra, baloldali, jobboldali, szélsőséges, mérsékelt pártok, népszavazás, gazdasági teljesítmény, GDP/fő, átlagkereset, politikai rendszer, választott parlament, felelős kormány, államfő, választójog, kormánypárt	
Fogalmak, adatok	őszirózsás forradalom, Nemzeti Tanács, földosztás, infláció, antant, Kommunisták Magyarországi Pártja, Tanácsköztársaság, államosítás, Vörös Hadsereg, Nemzeti Hadsereg, ellenforradalom, kormányzó, trianoni béke, etnikai határ, revízió, analfabéta, munkaidő, éves szabadság, nyílt szavazás, zsidókérdés, antiszemitizmus, numerus clausus, zsidótörvények Károlyi Mihály, Kun Béla, Horthy Miklós, Bethlen István, Klebelsberg Kunó Románia, Felvidék, Trianon, Csehszlovákia, SzHSz Királyság, Ausztria, Sopron, Szeged, Pécs 1918 októbere, 1919 márciusa, augusztus eleje, 1920 eleje, márciusa, 1920–1944, 1920. június 4.	

<i>Tematikai egység</i>	<i>A második világháború</i>	<i>Órakeret 6–7 óra</i>
Témák		
Út az újabb világégéshez. A háború első szakasza (1939–1941) A tengelyhatalmak veresége (1942–1945). A háború embertelensége Magyarország a háború első szakaszában A borzalmak esztendeje: 1944–1945		
Tartalmi kulcsfogalmak	világháború, hadüzenet, front, civil lakosság	
Fogalmak, adatok	versailles-i béke, tengelyhatalmak, megnemtámadási szerződés, kollaboráns, bábállam, szövetségesek, fordulat éve, partraszállás, holokauszt, gettó, koncentrációs tábor, deportálás, atombomba; 1. bécsi döntés, 2. bécsi döntés, munkaszolgálatos, gyűjtőtábor, kiugrás, Nyilaskeresztes Párt, felszabadulás, megszállás, hadifogság Hitler, Sztálin, Churchill, Roosevel, Montgomery, Rommel, Eisenhower; Teleki Pál, Szálasi Ferenc Németország, Olaszország, Japán, Távol-Kelet, Ausztria, Csehország, Lengyelország, Szovjetunió, Balti-államok, Finnország, Dánia, Norvégia, Benelux, Franciaország, Anglia, Jugoszlávia, Görögország, USA, Hawaii,	

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

	Pearl Harbor, Midway, El Alamein, Egyiptom, Sztálingrád, Normandia, Hiroshima, Nagaszaki, Teherán, Moszkva, Balkán-félsziget, Jalta, Kelet-Európa; Felvidék, Kárpátalja, Észak-Erdély, Délvidék, Don, Auschwitz 1939. szeptember 1. 1939, 1940, 1941, közepe, vége, 1942 nyarától 1943 nyaráig, 1944 nyara, 1944 vége, 1945. május 8., 1945. szeptember 2.; 1938, 1939, 1940, 1941, 1943 eleje, 1944 tavasza, ősze, 1944-45 tele, 1945 tavasza
--	--

<i>Tematikai egység</i>	<i>Magyarország a hidegháború korában</i>	<i>Órakeret 6–7 óra</i>
Témák		
A hidegháború kora A Rákosi-korszak Az 1956-os forradalom A Kádár-korszak A rendszerváltás		
Tartalmi kulcsfogalmak	szuperhatalom, diktatúra, demokrácia, kapitalizmus, vétójog, gyarmatbirodalom; államosítás, infrastruktúra, reálbér, államadósság, GDP/fő, nyelvi jogok, rendszerváltás, ellenzéki, alkotmány	
Fogalmak, adatok	keleti blokk, KGST, Varsói Szerződés, NATO, vasfüggöny, berlini fal, ENSZ BT, atom-, hidrogén, neutronbomba, hidegháború, harmadik világháború, harmadik világ, úrpajzs; egypárti diktatúra, parlamentáris út, parlamenti többség, kommunista párt, pártfunkcionárius, párttitkár, főtitkár, személyi kultusz, ÁVO, ÁVH, koncepció per, internálótábor, kitelepítés, tervgazdálkodás, földosztás, beszolgáltatás, jegyrendszer, „ellenforradalom”, gulyáskommunizmus, legvidámabb barakk, háztáji, MDF, SZDSZ, MSZP Rákosi Mátyás, Nagy Imre, Kádár János, Ceaușescu, Antall József, Göncz Árpád Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Magyarország, Kelet-Németország, Románia, Bulgária, Jugoszlávia, Albánia, Kína, USA, Svájc, Ausztria, Finnország, Berlin, Kuba, Törökország, Nagy-Britannia, Franciaország; Egyiptom, Erdély, Kárpátalja, Felvidék, Vajdaság 1945–1990, 1949, 1989–1990; 1945–1990, 1948/49–1956, 1947, 1953–1955, 1956 nyara, október eleje, október 22., október 23., október 28., október 31., november 4., 1956–1989/90, 1989 nyara, 1989. október 23., 1990 tavasza, 1999, 2004	

Segítség a tanításhoz: tankönyvi szövegek és filmrészletek

A Közleményekben mellékelt „*Fejezetek a 19–20. század történetéből*” tankönyvszerű anyag a témák összefoglalását tartalmazza, szándékom szerint önálló tanulói feldolgozásra is alkalmas módon. A sokszorosítás megkönnyítése céljából minden téma egyoldalas.

Véleményem szerint igen jól használható az itt leírt célra a *Magyarország története* című televíziós sorozat. A szintén a Közleményekben mellékelt „*Filmrészletek*” című gyűjteményben megtalálható, hogy a sorozat, melynek kisebb egységei rendelhetőek az egyes témákhoz. A sorozat kapható DVD-n, elérhető a *Nemzeti Audiovizuális Archívumban*

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

vagy máshol az interneten. Az egységek kezdési időpontja forrástól függően kis mértékben eltérhet a megadottól.

IRODALOM

- 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157752.297666
- CSAPÓ Benő (2002a): Műveltség az ezredforduló után – Az oktatás fejlesztésének feladatai. In: uő. (szerk.): Az iskolai műveltség. Osiris Kiadó, Budapest, 299–311.
- CSAPÓ Benő (2002b): Az iskolai műveltség: elméleti keretek és a vizsgálati koncepció. In: uő. (szerk.): Az iskolai műveltség. Osiris Kiadó, Budapest, 11–36.
- CSAPÓ Benő (1999): Képességfejlesztés az iskolában: problémák és lehetőségek. Új Pedagógiai Szemle, 49. évf. 12. sz. 4–13.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00033/1999-12-ik-Csapo-Kepessegfejlesztes.html>
- GYERTYÁNFY András (2014): Gondolatok történelemtanításunk helyzetéről. Történelemtanítás, (XLIX.) Új folyam V. évf. 2–4. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2014/12/gyertyanfy-andras-gondolatok-tortenelemtanitasunk-helyzeterol-05-02-03/>
- KATONA András (2012): A megőrizve változtatás jegyében az új történelem kerettantervekről. Történelemtanítás, (XLVII.) Új folyam III. évf. 2–4. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/katona-andras-a-megorizve-valtoztat-as-jegyeben-az-uj-tortenelem-kerettantervekrol-03-02-09/>
- NAHALKA István (2003): A tanulás. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 104–136.
- NAHALKA István (1999): Mi vagy ki az ördög, és hol van? Új Pedagógiai Szemle, 49. évf. 12. sz. 21–26.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00033/1999-12-ik-Nahalka-Mi.html>
- STRÓBL Terézia (2012): Hat és nyolc évfolyamos gimnáziumi történelem kerettanterv. Történelemtanítás (XLVII.) Új folyam, III. évf. 2–4. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/strobl-terezia-hat-es-nyolc-efvolyamos-gimnaziumi-tortenelem-kerettanterv-03-02-12/>
- PASCAL, Blaise: Seizième lettre aux révérends pères jésuites. (Vidéki levelek, XVI.) Wikiquote. (Forrás: Les Provinciales. Éd. Monmerqué, 1862, p. 191.)
https://fr.wikiquote.org/wiki/Blaise_Pascal
- SZEBENYI Péter – VASS Vilmos (2002): Történelemtudás és nemzeti azonosságtudat. *Iskolakultúra*, 12. évf. 2. sz. 30–51.
<http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/63.html>

ABSTRACT

Gyertyánfy, András
Supplementary Thematic Units on the 19th and 20th Centuries in the Six-Year Secondary School

History must be taught in a single chronological cycle in six-year secondary schools, according to the new framework curriculum. In the author's opinion, this is especially detrimental to the teaching of the 19th and 20th centuries. He points out that the framework curriculum does allow schools to insert a small number of extra lessons about this period in local school curricula. The study contains an insertable text, the relevant textbook passage and episodes of the TV series The History of Hungary.

JEGYZETEK

- ¹ CSAPÓ Benő (2002a): Műveltség az ezredforduló után – Az oktatás fejlesztésének feladatai. In: uő. (szerk.): *Az iskolai műveltség*. Osiris Kiadó, Budapest, 309.
- ² NAHALKA István (1999): Mi vagy ki az ördög, és hol van? *Új Pedagógiai Szemle*, 49. évf. 12. sz. 21–26.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00033/1999-12-ik-Nahalka-Mi.html>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)
- CSAPÓ Benő (1999): Képességfejlesztés az iskolában: problémák és lehetőségek. *Új Pedagógiai Szemle*, 49. évf. 12. sz. 4–13.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00033/1999-12-ik-Csapo-Kepessegfejlesztes.html>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)
- ³ KATONA András (2012): A megőrizve változtatás jegyében az új történelem kerettantervekről. *Történelemtanítás*, (XLVII.) *Új folyam III. évf.* 2–4. sz. 6.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/katona-andras-a-megorizve-valtoztatas-jegyeben-az-uj-tortenelem-kerettantervekről-03-02-09/>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)
- ⁴ STRÓBL Terézia (2012): Hat és nyolc évfolyamos gimnáziumi történelem kerettanterv. *Történelemtanítás*, (XLVII.) *Új folyam III. évf.* 2–4. sz. 1.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/strobl-terezia-hat-es-nyolc-efvolyamos-gimnaziumi-tortenelem-kerettanterv-03-02-12/>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)
- ⁵ SZEBENYI Péter – VASS Vilmos (2002): Történelemtudás és nemzeti azonosságtudat. *Iskolakultúra*, 12. évf. 2. sz. 30–32.
<http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/63.html>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.);
- NAHALKA István (2003): A tanulás. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 114–125.; CSAPÓ Benő (2002b): Az iskolai műveltség: elméleti keretek és a vizsgálati koncepció. In: uő. (szerk.): *Az iskolai műveltség*. Osiris Kiadó, Budapest, 13.
- ⁶ NAHALKA (1999) 22.
- ⁷ Uo.
- ⁸ A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet.
http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=157752.297666
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)
- ⁹ Erre a lehetőségre utal a *Kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyama számára* a Bevezetés utolsó bekezdésében, mely szerint „(a) kerettantervek által előírt tartalmak a tantárgyak számára rendelkezésre álló időkeret kilencven százalékát fedik le. Egy heti öt (évi 180) órás időkerettel rendelkező tantárgy kerettanterve tehát heti fél (évi 18) óra szabad időkeretet biztosít a tantárgy óraszámán belül a pedagógusnak, melyet a helyi igényeknek megfelelően a kerettanterven kívüli tantárgyi tartalommal tölthet meg”.
<http://kerettanterv.ofi.hu/>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)

Gyertyánfy András: Kiegészítő tematikai egységek a 19. és a 20. századról a hatosztályos gimnáziumban

¹⁰ Ezt az értelmezést megerősíti a rendelet 4.§ (1). bek. c) pontja is, mely szerint a tantárgyi kerettanterv meghatározza „a kerettantervek tartalmának elsajátításához minimálisan szükséges – a tematikai egységekhez vagy adott évfolyamhoz kapcsolódó – óraszámot, amelyhez képest az iskola – a 2. § (5) bekezdésben foglalt kivétellel – kevesebb óraszámban nem építheti be a tantárgyi kerettantervet a helyi tantervébe”.

¹¹ PASCAL, Blaise: Seizième lettre aux révérends pères jésuites. (Vidéki levelek, XVI.) Wikiquote. (Forrás: Les Provinciales. Éd. Monmerqué, 1862. 191.)
https://fr.wikiquote.org/wiki/Blaise_Pascal

(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)

¹² Lásd erről Gondolatok történelemtanításunk helyzetéről című írásomat (2014). *Történelemtanítás, (XLIX.) Új folyam V. évf. 2-4. sz.*

<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2014/12/gyertyanfy-andras-gondolatok-tortenelemtanitasunk-helyzeterol-05-02-03/>

(Utolsó megtekintés: 2016. június 7.)